

УДК 159.923.3

DOI: 10.31732/2663-2209-2025-78-512-519

ГОТОВНІСТЬ ДО РИЗИКУ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ РИЗИКОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРОФЕСІЙ

Ганна Скляр¹, Єлизавета Сурніна²

¹Канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри психології, ЗВО «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна, тел.: 380951165767, e-mail: HoncharovaGO@krok.edu.ua, ORCID: orcid.org/0000-0001-9366-4591

²Здобувачка вищої освіти ступеня бакалавр, ЗВО «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна, e-mail: SurninaYA@krok.edu.ua

READINESS FOR RISK AS A FACTOR IN THE PROFESSIONAL FULFILMENT OF EMPLOYEES IN HIGH-RISK OCCUATIONS

Hanna Skliarova¹, Yelyzaveta Surnina²

¹PhD (Psychological sciences), KROK University, st. Tabirna, 30-32, 03113, Kyiv, Ukraine, tel.: 380951165767, e-mail: HoncharovaGO@krok.edu.ua, ORCID: : orcid.org/0000-0001-9366-4591

²Bachelor student, "KROK" University, Kyiv, Ukraine, e-mail: SurninaYA@krok.edu.ua

Анотація. У статті наголошується на тому, що професійна реалізація рятувальників ДСНС, працівників Національної поліції України та СБУ, а також інших фахівців, діяльність яких часто пов'язана із загрозою для власного життя та здоров'я, безпосередньо залежить від їхньої готовності приймати ризиковані рішення.

Для досягнення цілей статті розглянуто ключові поняття "ризик", "готовність до ризику", "професійна реалізація". Зазначається, що ризик може бути пов'язаним із професійною діяльністю, необхідністю прийняття рішення, бажанням зберегти чи отримати певне благо, зокрема, позитивні емоції. Але, в будь-якому з цих випадків, ризикувати - означає діяти в умовах недостатньої інформованості, невпевненості в позитивному результаті своєї діяльності, усвідомлення можливості втрат внаслідок прийнятого рішення.

Також у статті викладено результати емпіричного дослідження зв'язку готовності до ризику працівників ДСНС з їх професійною реалізацією. Вказане дослідження здійснювалося за допомогою: авторської анкети, яка дала можливість зібрати соціально-демографічні дані респондентів; методики "Діагностика ступеня готовності до ризику" (Г. Шуберт), що призначена для оцінки індивідуального рівня готовності до ризику, зокрема, в умовах фізичної небезпеки або невизначеності (у дослідженні застосовувалась для вивчення схильності працівників ДСНС до ризикованої поведінки як елементу професійної діяльності); та методики "Тип та рівень професійної самореалізації" (К. Гаврилова), мета застосування якої - визначення типу та рівня професійної самореалізації суб'єкта професійної діяльності, не залежно від його віку, предметного виду діяльності, стажу, освіти. Для виявлення основних тенденцій та закономірностей, а також узагальнення й опису результатів емпіричного дослідження були використані методи математичної обробки даних: описової статистики та непараметричної статистики (критерій Шаніро-Вілка, кореляційний аналіз за методом Спірмена та Пірсона).

Ключові слова: готовність до ризику, професійна реалізація, ризиконебезпечна професія.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 3, бібл.: 12

Annotation. The article emphasises that the professional fulfilment of rescuers of the SES, employees of the National Police of Ukraine and the Security Service of Ukraine, as well as other professionals whose activities often involve a threat to their own life and health, directly depends on their willingness to make risky decisions.

To achieve the objectives of the article, the author examines the key concepts of 'risk', 'risk readiness', and 'professional implementation'. It is noted that risk can be associated with professional activity, the need to make a decision, the desire to preserve or obtain a certain benefit, in particular, positive emotions. But, in any of these cases, to take a risk means to act in conditions of insufficient information, uncertainty about the positive outcome of one's activities, and awareness of the possibility of losses as a result of the decision.

The article also presents the results of an empirical study of the relationship between the risk-taking behaviour of SESU employees and their professional performance.

This study was carried out with the help of: the author's questionnaire, which made it possible to collect socio-demographic data of the respondents; the methodology 'Diagnostics of the degree of risk readiness' (H. Schubert), which

is designed to assess the individual level of risk readiness, in particular, in conditions of physical danger or uncertainty (in the study it was used to study the tendency of SES employees to risky behaviour as an element of professional activity); and the methodology 'Type and level of professional self-realisation' (K. Gavrilova), the purpose of which is to identify the main trends and patterns in the professional development of SES employees. To identify the main trends and patterns, as well as to summarise and describe the results of the empirical study, methods of mathematical data processing were used: descriptive statistics and non-parametric statistics (Shapiro-Wilk test, correlation analysis by Spearman and Pearson).

Key words: risk readiness, professional fulfilment, risky profession.

Formulas: 0; fig.: 0, tab.: 3, bibl.: 12

Постановка проблеми. Сучасний світ характеризується високим рівнем небезпеки та частими надзвичайними ситуаціями, що вимагають негайного реагування від фахівців ризиконебезпечних професій. В умовах глобальних загроз, техногенних катастроф, природних катаклізмів та військових конфліктів професійна діяльність працівників Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), Національної поліції України, Служби безпеки України тощо, набуває особливої значущості.

Готовність до ризику є важливою психологічною характеристикою, яка визначає здатність особи діяти в екстремальних умовах, швидко приймати рішення та нести відповідальність за їх наслідки. Водночас, ця характеристика не є однозначною: надмірна схильність до ризику може призводити до імпульсивних та необдуманих дій, тоді як недостатня готовність до ризику – до нерішучості та зниження ефективності роботи. Тому важливо розуміти механізми формування даної якості та її зв'язок із професійною самореалізацією.

Професійна самореалізація рятувальників є ще одним ключовим аспектом, що впливає на їхню ефективність та задоволеність професійною діяльністю. Робота в екстремальних умовах вимагає не лише фізичної та технічної підготовки, але й усвідомлення власної місії, розуміння важливості своєї діяльності та можливості реалізувати свої потенціали у професії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слово «ризик» уперше з'являється в середньовіччі та походить від французького «*risqué*», що означає небезпеку, та бере початок від грецького «*rizikon*», яке перекладається «скеля». В

давнину мореплавці, коли говорили «ризикувати», мали на увазі «лавірувати, обминати скелю». Тобто, спочатку поняття «ризик» асоціювалося з уникненням небезпеки.

Сучасний розвиток концепцій ризику відбувається в різних галузях науки та практики (психології, економіці, політології, соціології, теорії ігор тощо) (Білевич, 2018). Поняття «готовність до ризику» стало з'являтися у роботах європейських вчених у 1960-х рр. в межах наукового напрямку, який розглядає зазначену готовність як основний чинник виникнення нещасних випадків (Колесніченко, Мацегора & Приходько, 2019).

Готовність до ризику та інші професійно-необхідні якості спеціалістів ДСНС є предметом дослідження таких науковців, як В. Бут, О. Вавринів, В. Вареник, Г. Грибенюк, І. Коваль, М. Коваль, С. Миронець, О. Назаров, В. Садковий, О. Стельмах, Р. Яремко та інші; особливості здійснення професійної діяльності в умовах підвищеної небезпеки розглядають, Н. Білевич, В. Бочелюк, З. Ковальчук, А. Литвин, О. Матеюк, Н. Оніщенко, В. Осьодло, Н. Пенькова, Л. Руденко, Р. Сірко, О. Тімченко, О. Шевяков та ін. (Яремко, 2022).

Питання самореалізації, зокрема, у практичній діяльності, висвітлюються у роботах К. Абульханової-Славської, О. Бондаренко, Є. Головахи, Г. Костюка, П. Лушина, В. Муляр, В. Панка, В. Роменця, Т. Титаренко та ін. (Артемова, 2010).

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Попри наявність певних напрацювань із теми готовності до ризику працівників ризиконебезпечних професій, зв'язок готовності до ризику із

професійною реалізацією рятувальників, які щодня постають перед критичними ситуаціями, залишається недостатньо вивченим.

Формулювання цілей статті.

Метою статті є виклад результатів емпіричного дослідження взаємозв'язку між готовністю до ризику та професійною самореалізацією працівників ДСНС.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Згідно з Сучасним тлумачним психологічним словником авторства В. Шапара, ризик визначається як «ситуативна характеристика діяльності, що полягає в невизначеності її результату і можливих несприятливих наслідках у випадку невдачі... У психології поняття ризику розкривається головним чином в аспекті прийняття ризику – активного надання переваги суб'єктом небезпечному варіанту дії перед безпечним» (Шапар, 2007).

Отже, коли ми використовуємо поняття “ризик”, йдеться про необхідність прийняти рішення у ситуації невизначеності. Існує ймовірність, що прийняте рішення виявиться невдалим, і це може призвести до втрат, які є передбачуваними (повністю чи частково). Але благо, яке може бути здобуте/збережене внаслідок дій, є настільки значущим, що спонукає діяльність, навіть за відсутності гарантії позитивного її результату. Якщо ж “кінцеві результати настання подій визначені, то ризик у такому випадку відсутній” (Колесніченко, Мацегора & Приходько, 2019).

Такий висновок доречний, навіть якщо подивитися на ризик, як на спосіб отримання задоволення, наприклад, під час швидкої їзди на автомобілі. Тут, ризик – джерело вироблення адреналіну та позитивних емоцій (Giddens, 1991), але попередньо описані ознаки, щодо передбачуваності можливого несприятливого результату (аварії) та оцінки як значущого - того, що можна отримати завдяки цій стратегії

(задоволення від швидкості та відчуття небезпеки), збігаються.

Щодо поняття “готовність до ризику”, в науковій літературі зустрічаються різні його тлумачення.

Так, з позиції економічної психології, “готовність до ризику можна трактувати як внутрішню детермінанту прийняття рішень, що полягає в здатності особистості виходити за межі ситуаційних обмежень, ставити перед собою амбітні цілі, які вимагають перевірки особистісних можливостей, та приймати позицію усвідомленого контролю над здатністю змінювати реальність своїми рішеннями” (Ложкін, Спассніков & Комаровська, 2004).

Якщо ж мова йде про “прийняття рішення під час службової діяльності, коли ризик породжується службовим або громадським обов'язком, коли з'являється мета – відразу виникає ризик її досягнення, готовність до ризику слід вважати продуктом виховання й формування особистості” (Артемов & Сингаївська, 2022).

Для цілей нашої статті вдало сформульованим є визначення, запропоноване С. Биковою. Вона зазначає, що готовність до ризику є сформованістю психічних властивостей особистості, які забезпечують готовність до ризикованої діяльності, та психологічні умови успішного її виконання. Такими властивостями є навички, характерологічні особливості, установки, цінності тощо (Бикова, 2008).

Відповідні установки та цінності формуються й змінюються, а навички – набуваються й вдосконалюються, протягом професійного навчання й подальшої професійної діяльності особистості, тобто, в процесі її професійної реалізації. За Р. Яремко, професійну самореалізацію фахівців з пожежної безпеки доцільно розглядати як “комплекс індивідуальних, особистісних та професійних якостей, властивостей і характеристик”, прояв яких, власне, і дає можливість робити висновок про реалізацію особистості у професії

(Яремко, 2022).

На думку В. Зарицької, професійну самореалізацію слід розглядати як процес та результат застосування особистістю набутих знань і компетенцій у повсякденній праці. Вона охоплює не лише удосконалення та розвиток, але й включення цих навичок у творчу діяльність, що має значущий вплив як для самої людини, так і для оточення, при цьому забезпечуючи внутрішнє задоволення від досягнутих результатів (Зарицька, 2019).

Таким чином, готовність до ризику відіграє вирішальну роль у професійній самореалізації працівників ДСНС, оскільки вона безпосередньо впливає на здатність особистості швидко реагувати на виклики й ухвалювати ефективні рішення, що є вкрай важливим для побудови успішної кар'єри працівника ризиконебезпечної професії (Поканевич, 2020).

Виклад результатів емпіричного дослідження. Дослідження проводилося в онлайн режимі, з грудня 2024 року по березень 2025 року включно, шляхом заповнення респондентами опитувальників через Google-форми. Базами дослідження є Бориспільський районний відділ Головного управління ДСНС України у Київській області та Дніпропетровське міське управління Головного управління ДСНС України в Дніпропетровській області.

В емпіричному дослідженні взяли участь 56 осіб – 45 чоловіків та 11 жінок, віком від 23 до 57 років. У дослідженні брали участь як особи офіцерського складу (які мають спеціальні звання служби цивільного захисту), так і працівники рядового та молодшого начальницького складу.

До вибірки були включені виключно ті працівники ДСНС, чия професійна діяльність безпосередньо пов'язана з участю в екстремальних ситуаціях, зокрема рятувальники, водії оперативної техніки, командири відділень, начальники караулів, а також диспетчери, які здійснюють координацію оперативних дій і контактують із потерпілими в умовах

надзвичайних подій. Особи, діяльність яких має винятково адміністративний, фінансовий або технічний характер (наприклад, бухгалтери, кадрові працівники, спеціалісти господарського відділу), до дослідження не залучалися.

Дослідження здійснювалося за допомогою авторської анкети та методик “Діагностика ступеня готовності до ризику” (Г. Шуберт) (Вавринів & Яремко 2019), “ Тип та рівень професійної самореалізації ” (К. Гаврилова) (Яремко, 2022).

Завдяки авторській анкеті було зібрано такі відомості про респондентів: вік: 23–34 роки – 18 осіб (32,1%), 35–44 роки – 24 особи (42,9%), 45–57 років – 14 осіб (25,0%); стаж роботи в органах ДСНС: до 10 років – 16 осіб (28,6%), 11–20 років – 25 осіб (44,6%), понад 20 років – 15 осіб (26,8%); сімейний стан: одружені – 41 (73,2%), неодружені/розлучені – 15 (26,8%); наявність дітей: є діти – 35 осіб (62,5%); вік дітей від 3 до 18 років, найчастіше – 6–13 років), немає дітей – 21 особа (37,5%); наявність утриманців (неповнолітні діти, непрацездатні батьки): так – 38 осіб (67,9%), ні – 18 осіб (32,1%).

Відповідно до результатів дослідження за методикою «Діагностика рівня готовності до ризику», високий рівень готовності до ризику зафіксовано у 30 респондентів, що становить 54% від загальної вибірки. Середній бал у цій групі дорівнює 23,6, що значно перевищує умовну межу високої ризикованості (понад 20 балів за шкалою методики Шуберт). Мінімальне значення в цій групі становить 21, максимальне – 29. Мода у цій групі – 21, що свідчить про певну когерентність у межах високого рівня готовності до ризику. Розмах – 8, що вказує на помірну варіативність показників у межах цієї групи. Переважання респондентів із високим рівнем ризикованості, що перевищує половину вибірки, може свідчити про специфіку професійної культури ДСНС, де рішучість і схильність до дій у ситуаціях невизначеності є адаптивними і навіть очікуваними

характеристиками.

Середній рівень готовності до ризику виявлено у 16 осіб (або 29% вибірки). Середній бал у цій підгрупі склав лише 0,6, що вказує на граничну близькість до нижньої межі шкали та може свідчити про внутрішню гетерогенність цієї підгрупи, тобто, про наявність у ній осіб як із тенденцією до зниження ризику, так і тих, хто демонструє помірну адаптивну відкритість до ризику. Мінімальне значення в межах групи – –8, максимальне – 9, а розмах – 17, що вказує на високу варіативність даних та відсутність чіткої модальної тенденції (група визначена як немультимодальна). Це може бути пояснено тим, що середній рівень готовності до ризику є проміжним, а тому характеризується більшою розмитістю критеріїв поведінки.

Низький рівень готовності до ризику був притаманний 10 респондентам (17% вибірки). У цій групі середній бал становив –31, що свідчить про яскраво виражену орієнтацію на уникнення ризику та схильність до ригідного дотримання безпечних сценаріїв поведінки. Мінімальний бал – –37, максимальний – –30, мода – –30, що демонструє високу однорідність групи з точки зору ризик-профілю. Розмах показників – 7, що вказує на низьку варіативність, а отже, на стабільність позиції уникнення ризику серед представників цієї підгрупи. Варто підкреслити, що надмірно низький рівень готовності до ризику в умовах екстремальної професійної діяльності може потенційно негативно впливати на здатність до прийняття рішень у непередбачуваних ситуаціях.

Загальні показники по вибірці свідчать про середній бал 7,3, що, згідно з критеріями методики, відповідає нижній межі середнього рівня готовності до ризику. Мінімальний бал в усій вибірці склав –37, максимальний – 29, мода – 21 (що корелює з домінуванням високоризикованої групи), а розмах – 66, що свідчить про значну варіативність у характеристиках ризикованості серед

працівників ДСНС.

Аналізуючи рівень готовності до ризику у вибірці працівників ДСНС за методикою Г. Шуберт, можна зробити низку висновків. Насамперед, виявляється тенденція до домінування високого рівня готовності до ризику серед респондентів. Такий профіль, ймовірно, формується внаслідок специфіки професійного середовища, в якому рішення часто приймаються в умовах невизначеності, тиску часу та потенційної загрози життю. Висока готовність до ризику, у цьому контексті, не є проявом імпульсивності чи легковажності, а, швидше, свідчить про сформовану внутрішню установку до дії, навіть за відсутності повної інформації, що є критично важливим для професійної ефективності у надзвичайних ситуаціях.

Разом із тим, наявність значної частки респондентів із середнім рівнем готовності до ризику вказує на більш гнучкий адаптаційний стиль. Такі працівники, як правило, демонструють здатність до зваженого ризикуювання, приймаючи ризик не як самоціль, а як обґрунтовану стратегію в умовах, коли потенційна вигода чи необхідність переважає можливі втрати. Вони можуть бути особливо ефективними в ситуаціях, що потребують як рішучості, так і аналітичності, наприклад, у координуванні рятувальних операцій чи прийнятті управлінських рішень.

Натомість респонденти з низьким рівнем готовності до ризику, хоча й становлять меншість, є важливим елементом системи. Їхня орієнтація на безпеку, обачність та дотримання інструкцій може слугувати стабілізуючим фактором у роботі колективу, особливо у завданнях, де пріоритетом є точність, відповідність нормативам або ретельне прогнозування. Водночас, надмірна схильність уникати ризику може обмежувати їхню здатність діяти ефективно в ситуаціях, що виходять за межі стандартних протоколів, і потребуватиме додаткової психологічної підтримки або розвитку навичок прийняття рішень у стресових умовах.

Дослідження професійної

самореалізації працівників ДСНС України було здійснено за допомогою методики “Тип та рівень професійної самореалізації”

(К. Гаврилова). Дані, отримані внаслідок статистичної обробки результатів, наведені у Таблиці 1.

Таблиця 1

**Статистичні показники за методикою
“Тип та рівень професійної самореалізації”**

Показник	Значення
Мінімальне значення	35
Максимальне значення	94
Середнє значення	64,2
Мода	58
Розмах	59

Більшість опитаних респондентів продемонстрували індивідуально-виконавчий (середній) рівень професійної самореалізації. Водночас, незначна частина (приблизно 18%) показала високий рівень (вище 78 балів), а близько 9% учасників виявили низький рівень самореалізації (нижче 45 балів).

Отримані результати свідчать про те, що в середньому респонденти мають достатній, але ще не повністю розкритий потенціал професійної самореалізації. Середній рівень, що домінує у вибірці, свідчить про наявність у респондентів сформованого уявлення про професійні цілі, певний рівень включеності в професійну діяльність, проте – ще не про повну інтеграцію особистісних цінностей із професійною роллю. Інакше кажучи, респонденти швидше орієнтовані на виконання професійних функцій та ролей, ніж на їхнє осмислене проживання як засобу особистісного самовираження.

Наявність респондентів із низькими показниками може бути зумовлена низкою чинників: відсутність повної впевненості у правильності вибору професії, незадоволення поточними умовами праці або соціальним статусом, а також наявність професійного вигорання або сумнівів щодо життєвих орієнтирів. Водночас частина респондентів, які продемонстрували високі бали, ймовірно, мають чітке бачення власного професійного шляху, активну внутрішню мотивацію до саморозвитку та сильну ідентифікацію з професійною діяльністю.

Перед проведенням кореляційного аналізу було здійснено перевірку розподілу досліджуваних змінних за критерієм Шапіро–Вілکا (Shapiro–Wilk test). Це дозволило визначити доцільність використання параметричних чи непараметричних статистичних методів в обробці даних. Результати наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Перевірка нормальності розподілу змінних за критерієм Шапіро–Вілка

№	Змінна	W	p-значення	Висновок щодо розподілу
1	Готовність до ризику (Шуберт)	0.895	$p < 0.05$	Розподіл не є нормальним
2	Професійна самореалізація (Гаврилов)	0.940	$p > 0.05$	Розподіл є близьким до нормального

Примітка: p-значення: < 0.05 - статистично значущий зв'язок, > 0.05 - статистично незначущий зв'язок.)
W – Критерій Шапіро–Вілка (Shapiro – Wilk's)

Аналіз показав, що змінна "готовність до ризику" ($W = 0.895$; $p < 0.05$)

має статистично значущі відхилення від нормального розподілу ($p < 0.05$). Це

свідчить про те, що в її структурі присутня асиметрія або викиди, що не дозволяє вважати розподіл нормальним. Отже, для виявлення взаємозв'язків за участю зазначеної змінної доцільно застосовувати непараметричні методи кореляційного аналізу, зокрема коефіцієнт рангової кореляції Спірмена.

У той же час, змінна "професійна самореалізація" ($W = 0.940$; $p > 0.05$) не має статистично значущих відхилень від нормальності, отже її розподіл можна

розглядати як близький до нормального. Це надає підстави для використання параметричних методів, зокрема коефіцієнта кореляції Пірсона.

Таким чином, було обрано комбінований підхід до кореляційного аналізу: із застосуванням як параметричних, так і непараметричних статистичних критеріїв, що забезпечує валідність отриманих результатів та враховує специфіку емпіричних даних. Результати кореляційного аналізу представлені в Таблиці 3.

Таблиця 3

Результати кореляційного аналізу взаємозв'язків між готовністю до ризику, професійною самореалізацією та соціально-демографічними показниками

№	Зв'язок між змінними	Тип коеф.	r	p-значення	Інтерпретація
1	Готовність до ризику (Шуберт) ↔ Професійна самореалізація (Гаврилов)	Пірсон	0.18	$p > 0.05$	Слабкий, статистично незначущий зв'язок
4	Готовність до ризику (Шуберт) ↔ Наявність неповнолітніх дітей	Спірман	- 0.28	$p < 0.05$	Негативний, статистично значущий зв'язок
5	Професійна самореалізація (Гаврилов) ↔ Наявність неповнолітніх дітей	Спірман	0.23	$p < 0.05$	Помірний позитивний, статистично значущий зв'язок
6	Готовність до ризику (Шуберт) ↔ Забезпечення фінансово залежних осіб	Спірман	- 0.25	$p < 0.05$	Негативний, ймовірно залежність від відповідальності

Отже, аналіз взаємозв'язку між рівнем готовності до ризику (за методикою Г. Шуберт) та професійною самореалізацією (за методикою К. Гаврилової) за допомогою коефіцієнта Пірсона виявив слабкий прямий зв'язок, який не досягає статистичної значущості ($r = 0.18$; $p > 0.05$). Це вказує на те, що в межах даної вибірки працівників ДСНС не простежується стабільної закономірності між ризикованістю поведінки та реалізованістю у професійній сфері. Можна припустити, що рівень професійної самореалізації опосередковується іншими змінними – зокрема, мотиваційними чи особистісними, а ризик може бути лише контекстуальним чинником, а не внутрішньою характеристикою успішності.

Суттєві закономірності були виявлені між готовністю до ризику та

наявністю обов'язку утримання й турботи про членів родини. Так, між наявністю неповнолітніх дітей та готовністю до ризику зафіксовано статистично значущий негативний зв'язок ($r = -0.28$; $p < 0.05$). Працівники, які мають неповнолітніх дітей, загалом виявляють нижчу схильність до ризику, що може бути пов'язано з наявністю відповідальності у працівника не тільки за своє життя, а й за благополуччя його дитини, пріоритетом безпеки й стабільності в сімейному середовищі.

Аналогічний характер має зв'язок між готовністю до ризику та забезпеченням фінансово залежних осіб ($r = -0.25$; $p < 0.05$). Це підтверджує припущення, що наявність осіб, за яких респондент несе фінансову відповідальність, формує додаткові обмеження у виборі ризикованих

дій. Таким чином, рівень готовності до ризику частково визначається соціальним навантаженням і контекстом зовнішніх зобов'язань.

Цікавим є факт виявлення помірного позитивного зв'язку між наявністю неповнолітніх дітей і професійною самореалізацією ($\rho = 0.23$; $p < 0.05$). Цей зв'язок є статистично значущим, і, ймовірно, відображає мотиваційну функцію батьківства: наявність дітей може посилювати прагнення до самореалізації, служити стимулом до зростання в професії, відчуття важливості виконуваної роботи.

Висновки. Серед осіб, які мають

найвищі показники за шкалою «готовність до ризику» (за методикою Г. Шуберт), переважно представлені чоловіки віком до 35 років без дітей або з мінімальними соціальними зобов'язаннями. Це свідчить про меншу прив'язаність до стабільності зазначеної групи респондентів, та більшу орієнтацію на динамічну, активну поведінку в умовах невизначеності. Натомість, особи з тривалим сімейним досвідом і наявністю утриманців демонструють більш стратегічний і зважений підхід до ризиків, з вираженою орієнтацією на довгострокову професійну реалізацію.

Література:

1. Артемов, В. Ю., & Сингаївська, І. В. (2022). Особливості процесів прийняття рішень в умовах невизначеності. *Вчені записки Університету "КРОК"*, 1(65), 149-163.
2. Артемова, О. І. (2010). Професійна самореалізація особистості в сучасних умовах. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікація*, 1, 97-101.
3. Білевич, Н. О. (2018). Роль психологічної готовності до ризику в професійній діяльності жінок-поліцейських. *Юридична психологія*, 2(23), 156-170.
4. Бикова, С. В. (2008). Індивідуально-типологічні особливості схильності до ризик (Кандидатська дисертація). Доступ через: <http://dspace.pdu.edu.ua/bitstream/123456789/272/1/%D0%91%D0%98%D0%9A%D0%9E%D0%92%D0%90%20%D0%A1%D0%92%D0%86%D0%A2%D0%9B%D0%90%D0%9D%D0%90%20%D0%92%D0%90%D0%9B%D0%95%D0%9D%D0%A2%D0%98%D0%9D%D0%86%D0%92%D0%9D%D0%90%20%281%29.pdf>
5. Вавринів, О. С., & Яремко, Р. Я. (2019). Емпіричне дослідження готовності до ризику майбутніх рятувальників. *Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві: зб. наук. статей за матеріалами IV Всеукраїнської науковопрактичної конференції (м. Львів, 18 жовтня 2019 р.)* / уклад. З.Р. Кісіль. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 48-50.
6. Зарицька, В. В. (2019). *Психологія самореалізації особистості: монографія*. Київ: Олді-плюс.
7. Колесніченко, О. С., Мацегора, Я. В., & Приходько І. І. (2019). *Психологічна готовність до ризику військовослужбовців Національної гвардії України: монографія*. Харків: НАНГУ.
8. Ложкін, Г. В., Спассніков, В. В., & Комаровська, В. Л. (2004). *Економічна психологія: Навчальний посібник*. К.: ВД «Професіонал».
9. Поканевич, О. А. (2020). Формування психологічної готовності до професійної діяльності у майбутніх пожежних-рятувальників. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України*, 1(11), 258-266.
10. Шапар, В. Б. (2007). *Сучасний тлумачний психологічний словник*. Харків: Прапор.
11. Яремко, Р. Я. (2022). Соціально-психологічні особливості розвитку професійної самореалізації майбутніх фахівців з пожежної безпеки (Кандидатська дисертація). Доступ через: <https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/11185>
12. Giddens, A. (1991). *Fate, Risk and Security. Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press, 109-143.